

АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО И ТЕНДЕНЦИИТЕ В РАЗВИТИЕТО НА БИОПРОИЗВОДСТВОТО В СЕВЕРЕН ЦЕНТРАЛЕН РАЙОН

Марина Николова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

ANALYSIS OF THE STATE AND TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ORGANIC PRODUCTION IN THE NORTH CENTRAL AREA

Marina Nikolova

Dimitar A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov

DOI: <https://doi.org/10.36997/ARA2021.255>

Резюме

Биологичното земеделие в най-голяма степен отговаря на поставените жалони в развитието на Общата селскостопанска политика след 2020 г., относно постигането на важни цели свързани с икономическа ефективност, социална отговорност и опазване на околната среда. Следователно опазването и възстановяването на биологичното разнообразие и природните екосистеми и осигуряването на устойчиви продоволствени и производствени практики са от ключово значение за националната ни икономика. Това налага използването на устойчиви модели на производство за ефективно управление компонентите на земеделските екосистеми, опазване на околната среда и измененията на климата. Фокусът на проучването е върху регионалните специфики на иновативен селскостопански модел и неговият потенциал за развитие за укрепване социално-икономическите показатели в конкретен регион. Предметът на анализа са характеристиките на биологичното производство в Северен централен район на планиране (СЦРП) в зависимост от сертифицираните дейности и броят на биологичните оператори.

Ключови думи: биологично производство; анализ; състояние; тенденции; регион

JEL Класификация: O10, Q10

Abstract

Organic farming best meets the benchmarks set in the development of the Common Agricultural Policy after 2020, regarding the achievement of important goals related to economic efficiency, social responsibility and environmental protection. Therefore, the protection and restoration of biodiversity and natural ecosystems and the provision of sustainable food and production practices are key to our national economy. This requires the use of sustainable production models for effective management of the components of agricultural ecosystems, environmental protection and climate change. The focus of the study is on the regional specifics of an innovative agricultural model and its development potential for strengthening the socio-economic indicators in a specific region. The subject of the analysis is the characteristics of the organic production in the North Central Planning Region depending on the certified activities and the number of biological operators.

Keywords: organic production; analysis; condition; trends; region

JEL Classification: O10, Q10

1. Биологичното земеделие - приоритет в европейската, националната и местните политики за развитие

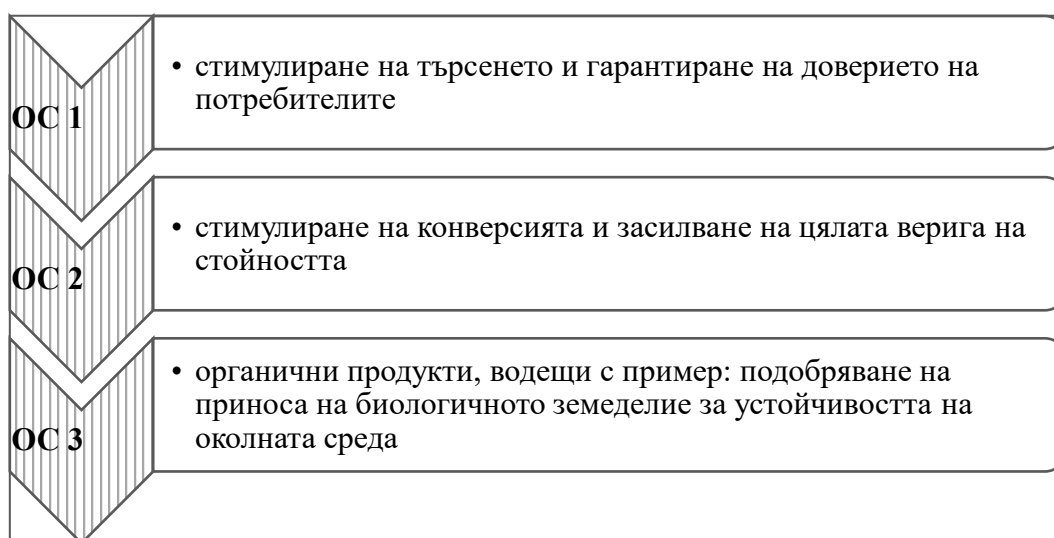
Производството на земеделски хранителни продукти в съвременната икономика е изправено пред значими обществени предизвикателства свързани с решаването на редица икономически, социални, екологични и управленски въпроси. От една страна се търсят отговори за нарастване устойчивостта на стопанствата и удовлетворяване нуждите на потенциалните потребители от достъпна и качествена храна, а от друга да се повиши добавената стойност чрез преработката на произведените суровини, като се прилагат щадящи земеделски практики с разумно използване на природните ресурси за укрепване жизнеспособността и конкурентоспособността на селските територии. В тази връзка повече от необходимо е да се концентрират усилията за насърчаване развитието на устойчиви производствени модели способстващи постигането на европейските и национални цели относно разкриването на пълния потенциал на биологичното земеделие в България.

Общата селскостопанска политика (ОСП) поставя в центъра за развитие на европейското селско и горско стопанство добрите екологични практики, като целта е гарантиране възможността, опазването на планетата и производството на храни да се превърне в „мисия възможна“. Биоземеделските практики и тяхното по-широко приложение са заложили в основни европейски документи, като важни за постигане цели присъстват не само в предходните програмни периоди, но и в настоящия (2021 – 2027 г.) и то в още по категоричен вид.

Биологичното земеделие, като модел произвежда висококачествени храни с ниско въздействие върху околната среда В този смисъл допринася и оказва значима роля за формирането и функционирането на устойчива хранителна система. Тази система е заложила в основата на европейската *Зелена сделка*. Съгласно стратегията на Зелената сделка, Европейската комисия е поставила за цел „най-малко 25% от земеделските земи на ЕС в условията на биологично земеделие и значително увеличение на биологичните аквакултури до 2030 г.“ (https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organic-action-plan_bg, 2021). За съжаление на този етап в България относителния дял на площите в система на контрол спрямо ИЗП за периода 2009-2019 г. е 4.49 %, въпреки поставената стратегическа цел за периода 2007-2014 г. (8%) от ИЗП да са площи обработвани по метода на биологичното производство. Стратегията **“От фермата до трапезата”** е в основата на Европейската Зелена сделка и е отправна точка за хармонизиране на хранителната система с нуждите на планетата с основна цел

задоволяване стремежите на европейците за здравословна, справедлива и екологична храна. Този стратегически документ е важен инструмент за постигането на кръгова икономика т.е. хранителни продукти доставени по най-прекия начин от „изхода до входа“ или от „фермата до дома“ във всеки един регион.

За постигане пълния потенциал на сектора европейската комисия разработва - **План за действие за биологично производство в ЕС**. Планът за действие е конструиран с три взаимосвързани оси, които показват структурата на веригата на доставки на храни и амбициите на целите за устойчивост на поставени в Зелената сделка (виж Фигура 1).

Фигура 1. Приоритетни оси за постигане по Европейската зелена сделка

Друг стратегически документ свързан с аргументирането за целенасочено развитие на биологичното земеделие е **Стратегията за биоразнообразието до 2030 г.** (https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_bg, 2020). В основата и стои изграждането на устойчиво обществено развитие, което да предотврати бъдещи заплахи едновременно за хората, климата и планетата.

Националните стратегически цели логично целят постигането на европейските съобразно националните специфики относно развитието на биологичното земеделие и създаване условия за разкриване на пълния му потенциал. В **Българския стратегически план 2023-2027 г.** са идентифицирани интервенции за изпълнение на Европейската цел заложената в „Зелената сделка“ на ЕС относно развитие на биологичното земеделие и неговото подпомагане. **Националните стратегически цели до 2027 г.** са насочени в три основни направления свързани с биологичното земеделие и те са:

– Подобряване ефективността на биологичното производство и **разширяване на националния и външен пазар** на биологични продукти

- Поддържане на *ефективна институционално-нормативна рамка за развитие* на биологичното земеделие и на ефективна система на контрол и надзор
- Стимулиране на *ориентирани към практиката научни изследвания*, образование, обучение и консултантска дейност в областта на биологичното производство

За устойчиво развитие на селските райони в България и на страната като цяло е необходим нов поглед към развитието на биологичното земеделие, както и към други интегрирани агроекологични дейности (Nikolova M. , 2016). Тези конкретни практики, могат да доведат до стабилизиране на екосистемите, запазване и развитие на природните и поземлените ресурси, съживяване на селската икономика (Nikolova M. , 2013). Необходимо е подобряване на веригата доставки на биологични продукти в България, чрез използването на мерки насочени към силно хоризонтално и вертикално интегриране между ключовите участници в сектора. Добра практика е изграждането и функционирането на организации на биопроизводители на териториален/регионален обхват, партньорство по цялата производствена верига и коопериране на участниците за ефективна реализация на предлаганите продукти и храни (Nikolova M. , 2019). Все повече са общините които „прегръщат“ идеята за популяризиране на местните храни вкл. биохрани, чрез организирани пазари с участието на заинтересовани страни (Nikolova & Linkova, 2018). Тази добра практика за първи път е въведена и в по-малък град през 2017 г. (Свищов) където Висшето училище участва в ролята на медиатор между страните – бизнес практика и местна власт.

Както е известно предприемаческата инициатива е една от основните движещи икономиката сили (Павлов, 2017). Биологичното производство като предприемаческа инициатива е важен приоритет в политиката за развитие на земеделието в България и един от акцентите на ОСП не само за настоящия, но и за няколко референтни периода (2007-2013 г., 2014-2020 г, 2021-2027 г.). Биологичното земеделие като цяло в най-голяма степен отговаря на поставените жалони в Еволюционното развитие на ОСП и ПРСР относно постигане на няколко цели свързани едновременно с икономическа ефективност, социална отговорност и опазване на околната среда. Следователно опазването и възстановяването на биологичното разнообразие и природните екосистеми и осигуряването на устойчиви продоволствени и производствени практики са от ключово значение за националната ни икономика. Това налага в още по-голяма степен да се развиват устойчивите модели на производство за ефективно управление компонентите

на земеделските екосистеми, което е съвсем логично при заложените амбициозни цели на ОСП след 2020 г. за опазване на околната среда и измененията на климата.

2. Състояние и тенденции в развитието на биологичните дейности в Северен централен район.

Северен централен район за планиране (СЦРП) в България включва пет области: Велико Търново, Габрово, Разград, Русе и Силистра с административен център град Русе. Преобладаващият низинно-равнинен релеф, благоприятният климат и плодородните почви са предпоставка за земеделската специализация на региона, като част от първичния икономически сектор.

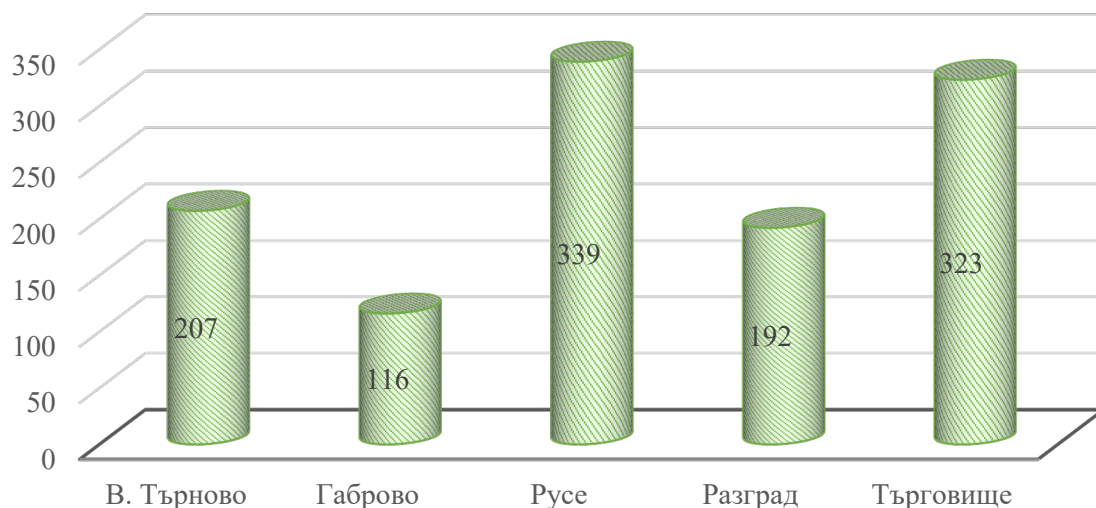
Карта за териториално разположение на СЦРП

Биологичното земеделие, като производствена система и устойчив модел за развитие е с безспорни възможности за диверсификация на дейностите и укрепване социално-икономическите показатели във всеки един регион с подходящи природни и климатични условия.

Общият брой на биологичните оператори в Североизточен район за планиране (СЦРП) е даден на Фигура 2. От пет области в региона най-силно е представена област Русе и област Силистра (339 и 323 бр.). По-малък е броят на био-операторите в

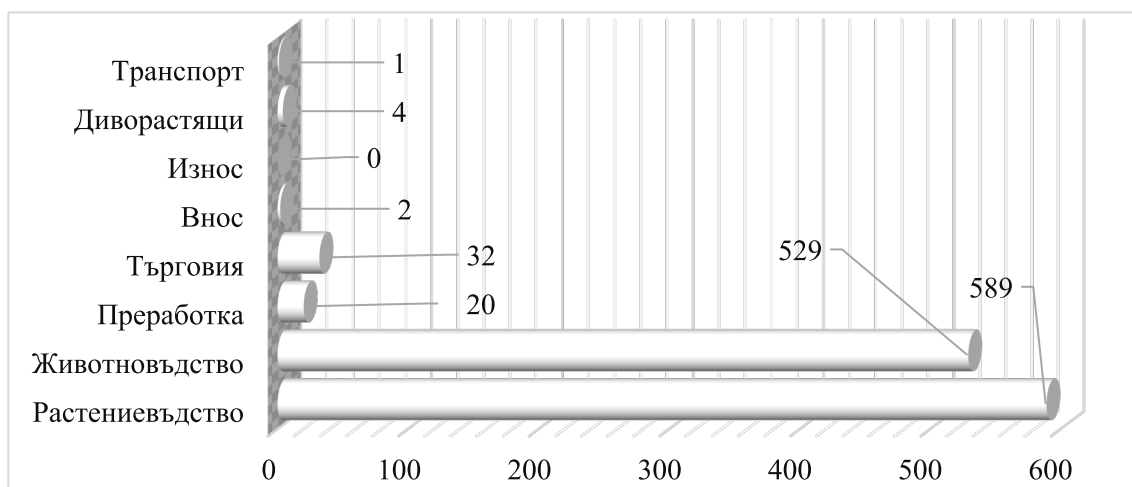
останалите области (Велико Търново и Разград), а област Габрово е представена с най-малък брой – 116.

Общият брой на сертифицираните оператори (производители, преработватели и търговци на земеделски продукти и храни) за региона, извадени от общата база данни е 1177 био-оператори (<https://bioreg.mzh.government.bg>, 2021)

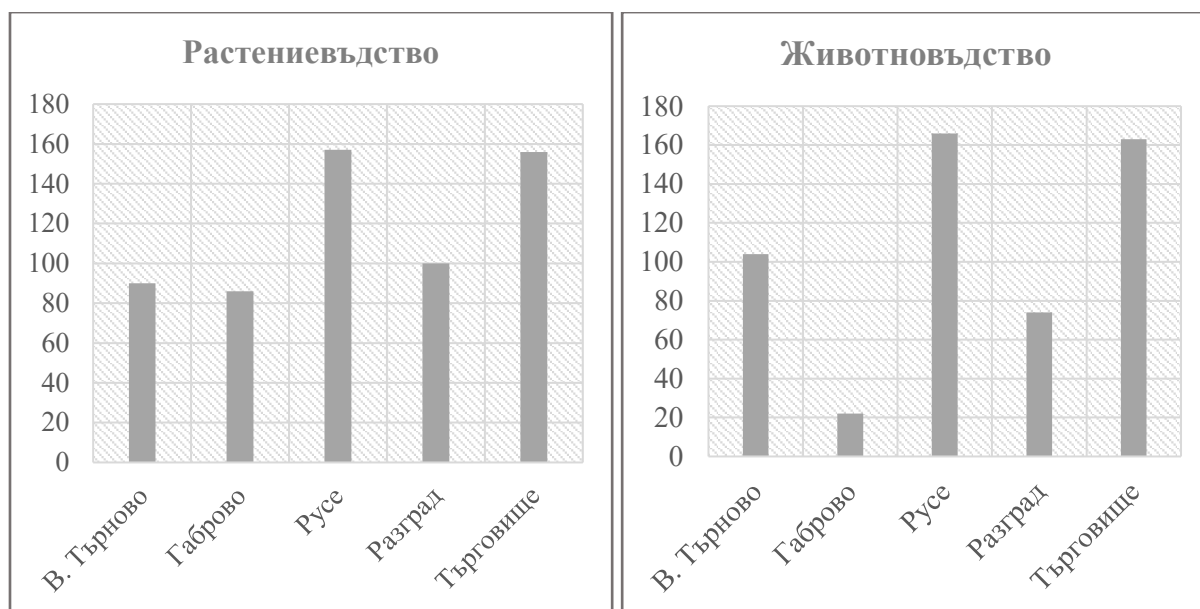
Фигура 2. Разпределение на производителите, преработвателите и търговците на земеделски продукти и храни, произведени по биологичен начин в СЦРП, брой

В проучвания район най-силно представените дейности са производствените практики в двата основни селскостопански сектора, а именно растениевъдство и животновъдство (Фигура 3). Относителният дял на биологичните оператори в изследваните сектори е в границите от 44.9 % до 50.04 % (животновъдни и растениевъдни дейности) спрямо общия брой на био-операторите в СЦР.

Фигура 3. Разпределение на биологичните оператори в зависимост от практикуваните дейности, брой

При анализ на данните в зависимост от основните сертифицирани дейности по направления в изследвания район за планиране се наблюдават специфични характеристики (Фигура 4). Така например с растениевъдна дейност най-много са заетите в регион Русе и Търговище. На второ място по брой биостопани е област Разград, докато две от областите – В. Търново и Габрово са със сходни характеристики.

Фигура 4. Разпределение на биологичните оператори в зависимост от основни направления и по области в СЦРП, брой

Животновъдните дейности са най-силно застъпени отново в областите Русе и Търговище, а най-слабо в област Габрово. Процентното изражение, като относителен дял на стопаните в животновъдния сектор за изследваната територия представлява 89.8 % от тези в растениевъдния такъв. За останалите направления преобладават заетите в дейността „Търговия и/или складиране на биологични продукти“, следвани от преработвателните дейности. Останалите - „Събиране на диворастящи“, „Внос от трети страни на биологични продукти“, „Транспорт“ са с незначително изражение или липсват (Износ за трети страни на биологични продукти).

Установената тенденция от предходни наши изследвания за липса на преработватели в биологичния сектор (Николова М. , 2013) (Николова М. , Мотивация за развитие и ефекти от дейността на биологично стопанство, 2013) постепенно се променя в положителна насока т.е. налице е нарастване броя на преработвателите (общо 20) за СЦРП. Териториалното ранжиране на преработвателните предприятия е с по-силно развита дейност в областите – В. Търново, Габрово, Русе и по-малко в Разград и Търговище. Търговците на земеделски продукти и храни, произведени по биологичен

начин в СЦРП в сравнение с преработвателите имат преобладаващо присъствие. Прави впечатление, че търговската дейност, като показател „Търговия и/или складиране на биологични продукти“ освен в чист вид присъства и като комбинация от дейности - „Търговия и/или складиране на биологични продукти + Преработка. Така например за област Габрово това са четири представителни дружества (2 ООД и 2 ЕООД)². Две от изследваните пет области - Русе и Търговище се характеризират с по-висок дял на биооператори в основните направления – растениевъдство и животновъдство, а също и в търговия с биопродукти. На територията на Русенска област са разположени две³ от трите дружества които практикуват и внос на биопродукти, като „Сюлеймана Трейдинг ООД“ включва в дейността си комбинация от дейности: внос-износ-търговия.

Всичко казано дотук ни дава основание да обобщим, че биологичното земеделие присъства трайно в земеделските практики на СЦР, но предприемаческата ниша за иновативни практики и стартиране на предприемачески инициативи в тази насока е все още неоползотворена. Напълно възможно е да се разкрие пълния потенциал на биологичното земеделие в България, независимо от практикуваните дейности в различните направления във всеки един регион. За тази цел е необходимо да се инициират местни политики за стимулиране производството и пазара на биологични продукти и утвърждаването му като ефективен подход за постигане на устойчиво развитие.

Заклучение

В съвременните условия повече от необходимо е да се концентрират усилията за насърчаване развитието на устойчиви производствени модели способстващи постигането на европейските и национални цели относно разкриването на пълния потенциал на биологичното земеделие в България. Това още повече налага неговото прилагане като устойчив модел на производство за ефективно управление компонентите на земеделските екосистеми и постигане амбициозните цели на ОСП след 2020 г. свързани с опазване на околната среда и измененията на климата.

Биологичното земеделие притежава потенциал за участие в създаването на устойчива хранителна система с принос за опазване околната среда и климата. Използването на този потенциал и имплементирането му в местните регионални политики ще доведе до конкурентни предимства и устойчивост на всяка една територия.

² Балевски и Киров Комерс ООД, Стелит 1 ЕООД, Соявит ООД, Ядки Детелина ЕООД

³ Органиче ЕООД, Сюлеймана Трейдинг ООД

Следователно опазването и възстановяването на биологичното разнообразие и природните екосистеми и осигуряването на устойчиви продоволствени и производствени практики са от ключово значение както за националната ни икономика така също и в регионален и локален обхват. Усилията на заинтересованите страни по цялата верига трябва да бъдат насочени към превръщането на европейската храна в стандарт за устойчивост.

Използвана литература:

1. Nikolova, & Linkova. (2018). Coordinating participant relations in the organization and functioning of regional farmer's markets in Bulgaria. *Paradigms of knowledge*, 4.
2. Nikolova, M. (2016). Relationship between the Sustainable Models of Production in Agriculture and the Challenges to Their Development in Bulgaria. *Journal of Economics and Development Studies*, Vol. 3(4), 57-58.
3. Nikolova, M. (2019). Problems and opportunities for realization of Bulgarian organic production . *Trakia Journal of Sciences*, Vol. 17, Suprl. 1, 266.
4. Nikolova, M. (2013). Challenges to organic agriculture in Bulgaria. *Ekonomске teme*, 1, Економски факултет Ниш, 195.
5. Николова, М. (2013). Биологичното земеделие – състояние и потенциал за развитие. Свищов: Библиотека „Образование и наука“, Издателство „Ценов“.
6. Николова, М. (2013). Мотивация за развитие и ефекти от дейността на биологично стопанство. *Диалог*, Академично издателство "Ценов" Свищов, бр. 2, 18-31.
7. Павлов, П. (2017). Предприемачество в алтернативния туризъм. Сборник доклади "Потенциал за развитие на фермерските пазари в България", 06.10.2017 г. (стр. 180-185). Свищов: АИ "Ценов".
8. <https://bioreg.mzh.government.bg>. (21 02 2021 г.)
9. https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_bg. (20 05 2020 г.). Извлечено от https://ec.europa.eu/environment/strategy/biodiversity-strategy-2030_bg.
10. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organic-action-plan_bg. (25 03 2021 г.).

Информация за контакт с автора:

Доц. д-р Марина Николова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

e-mail: m.nikolova@uni-svishtov.bg